

Сокол Мар'яна Олегівна, д.пед.н, доцент кафедри іноземних мов (Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського), maryanasokol@ukr.net

КОНСТРУКТИВНИЙ ПІДХІД У ДЕТЕРМІНАЦІЇ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІЙНОГО АПАРАТУ ПРИ ВИВЧЕННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті проаналізовано конструктивний підхід у детермінації понятійно-категорійного апарату при вивченні гуманітарних дисциплін. Окреслено основні складові формування понятійної системи наукового пізнання. Подано відомості про трансформації глобального масштабу у гуманітарних науках, які утворюють єдину систему понять завдяки особливому виду людської діяльності – професійній діяльності з обміну понятійних складових міжнародної освітньої системи, яка може відбуватися лише в формі комунікацій – простих або складних, одноразових, речових, інформаційних тощо.*

***Ключові слова:** гуманітарна дисципліна, понятійно-категорійний апарат, наукове пізнання.*

Sokol Mariana Olehivna, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Languages (I. Ya. Horbachevsky Ternopil State Medical University), maryanasokol@ukr.net

CONSTRUCTIVE APPROACH FOR CONCEPTUAL-CATEGORICAL APPARATUS DETERMINATION IN THE STUDY OF HUMANITARIAN DISCIPLINES IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Abstract.

***Introduction.** The constructive approach for conceptual-categorical apparatus determination in the study of humanitarian disciplines has been analysed in the article. The main components of scientific knowledge conceptual system formation have been outlined. Information is provided on the transformation of the global scale in the humanities, which form a unified system of concepts due to a special kind of human activity - professional activity on the exchange of conceptual components of the international educational system, which can occur only in the form of communications - simple or complex, one-time, real, informational, etc. We should mention that usually definitions of concepts are very similar, but some of them reflect the concept as an idea, but the concept is, first of all, a*

word for a certain class of phenomena or objects, therefore, it is quite difficult to find a suitable concept for a certain class of phenomena or subjects, which, on the one hand, would cover the process construction, and on the other hand – would be consistent with established norms and traditions, adopted both in social, teaching and linguistic practice.

Purpose. The purpose of the article is to apply a constructive approach to the determination of the conceptual-categorical apparatus in the study of humanitarian disciplines in higher educational institutions.

Methods. The study uses the methods of constructive approach for concept system determination, of analysing the peculiarities of main concepts in the process of study humanitarian discipline in higher establishment, of systematization different definitions of pedagogical concept.

Results. For modern pedagogical research, the structure of the system of concepts and rules for determining its basic considerations is an important component of scientific knowledge. Due to the differences in the understanding of concepts in Ukrainian educational researches, there is a problem with familiarizing the international community with the situation in Ukrainian education. As a result, there is a problem with translation of the basic concepts in other languages, which, in turn, causes further misunderstanding of Ukrainian educational phenomena. This proves the feasibility of scientific study of the system of pedagogical concepts in the diachronic aspect, comparing it with the development of pedagogical science.

Originality. The political climate changing, inter-academic and intercultural contacts expanding, informatization, internationalization of world education today create absolutely new opportunities for solving the above-mentioned problem. Therefore, the achievement of a certain level of adaptation, localization and internationalization of the pedagogical concepts system to the new conditions of multicultural pedagogical reality determines the need to form other accents in their research and development, which provide linguistic-cultural and informational parameters for the integration of pedagogical knowledge.

Conclusion. The positively-progressive nature of pedagogical conceptual-categorical apparatus development process is directly connected not only with the change of the empirical branch, its vision in another perspective, but also with the introduction of new elements in it, and further improvement of scientific and pedagogical concepts as tools of pedagogy conceptualization. It is forming today, reflecting the whole set of achievements of world socio-pedagogical practice, pedagogical views, ideas, theories, methods of pedagogical activity and interaction; the modern dynamics of science in the conditions of the multicultural information-research continuum, and also contributes to a better understanding of the conceptual system in the study of humanities in universities. In this aspect, integration studies, which are based on the concept of international pedagogical terminology as a generalized space,

are of particular importance. Thus, they are focused on the comparative analysis and systematization of national conceptual systems on the basis of individual, informational forecasting and information modelling.

Keywords: *humanitarian discipline, conceptual-categorical apparatus, scientific knowledge.*

В умовах формування інформаційного суспільства виконання кожним учасником професійної діяльності та взаємодія основних комунікативних функцій стають невід'ємною умовою успішної діяльності. Варто зазначити, що науково-педагогічне знання як продукт культури і її взаємодії з соціальним, природним, інформаційним середовищем завжди знаходиться в постійному розвитку, наслідуючи циклову спіраль соціальної еволюції. Воно розвивається двоюко: по-перше, еволюційно, як сприйняття і розвиток знання попередніх поколінь у національних педагогічних культурах; по-друге, стрибкоподібно і дискретно. Цей процес тісно пов'язаний з еволюцією педагогічної понятійної системи, з концептуалізацією, переосмисленням і наповненням новим змістом традиційних педагогічних понять, прагненням до зближення національних термінологічних систем. На перший план висувуються питання комунікативного характеру, тобто завдання аналізу умов раціональної (виправданої) комунікації, що забезпечує однозначне тлумачення одиниць понятійно-категорійного апарату. У них зазначається, що нові інформаційні та комунікаційні технології, з одного боку, дали «нові простори», можливості для світової педагогічної теорії і практики. Розширюється доступ до різноманітних інформаційних та комунікаційних технологій, розробляються одномовні і багатомовні інформаційно-педагогічні ресурси, бази і банки даних у галузі світової педагогіки і освіти, здійснюються порівняльні і міжнародні дослідження, нові форми проектної діяльності та професійної взаємодії в глобальній інформаційній інфраструктурі. Створюються віртуальні науково-педагогічні та науково-дослідні спільноти, відкриваються дистанційні курси і курси навчання в он-лайн режимі, працюють віртуальні університети та педагогічні заклади вищої освіти (ЗВО). Все це дозволяє не лише усвідомити різноманітність культурно-зумовлених педагогічних систем, педагогічних концепцій і шкіл, педагогічних традицій і підходів у системі освіти, а й більш критично використовувати отримані знання в науково-педагогічних дослідженнях і практиці освіти.

В умовах зростання ролі мови як фактора глобальних інтеграційних процесів у галузі педагогіки і освіти, що пов'язані із розвитком досліджень, спрямованих на інформаційно-лінгвістичне осмислення педагогічних проблем, які враховують теоретичний, методологічний і, таким чином, мовний, понятійний плюралізм, динамічно розвивається світова педагогічна наука. Дослідженням цієї проблеми в останні роки займалися такі вчені як: А. Вихрущ, І. Кічева, О. Локшина, Н. Ничкало, С. Сисоева, М. Сокол.

Метою нашої статті є застосування конструктивного підходу до детермінації понятійно-категорійного апарату при вивченні гуманітарних дисциплін у закладах вищої освіти.

Очевидно, що кінець ХХ – поч. ХХІ ст. – це період розвитку педагогічної термінології та понятійно-категорійного апарату. На наш погляд, процес створення словників (багатотомників і поодиноких видань), енциклопедичних, академічних та навчальних джерел є безумовно трудомістким, складним і безперервним процесом. Лексикографічна обробка педагогічних понять і професійної лексики вимагає ґрунтовної методологічної праці вчених, яка, як правило, супроводжується науковими дискусіями. Однак саме така робота стане рушійною силою для педагогічної науки, оскільки завдяки трансформаціям відбудуться очевидні перетворення в понятійно-термінологічній системі педагогіки, які мають концептуальне значення для формування уявлень про сучасне педагогічне знання.

Здійснивши порівняльний аналіз системи базових понять у різних країнах, робимо висновок, що вчені «розмовляють різними мовами», більше того, «часто це явище спостерігається в межах однієї країни». Відтак, наукове співтовариство зацікавлене не у формальному визнанні факту збільшення числа понять, а в їх оцінці за результатами аналізу наукової обґрунтованості дефініцій, а також у вивченні причинно-наслідкових залежностей, що зумовили їх появу. Питання термінології важливі у функціональному аспекті для оцінювання рівня професійної компетентності фахівця. Вважаємо, що володіння мовою наукового пошуку, вільне і коректне оперування особою поняттями свідчить про професіоналізм, здатність і готовність до науково-педагогічної діяльності.

Порівняння наведених понять показує їх повне взаємопроникнення, особливо у головному. Поняття «виховання», «освіта» і «навчання» претендують на процес формування особистості. Але якщо виховання – це цілеспрямоване формування особистості з заданими якостями на основі цілісного впливу всіх факторів виховання на особистість, то освіта – це розвиток моральних та інших якостей особистості, її творчих сил і здібностей. У педагогічній думці ХХ ст. виховання виступає домінуючою педагогічною категорією – як програмований, контрольований процес формування особистості в системі суб'єкт-об'єктної взаємодії. Освіта ж як процес формування особистості передбачає розвиток, який ніколи не буває повністю програмованим і контрольованим. Освіта як процес за своїм семантичним змістом припускає спонтанність, варіативність розвитку особистості, характеризується можливістю і необхідністю імпліцитної суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Водночас міждисциплінарна синкретність зумовила труднощі осмислення системи понять. Попри її масштабність, наявні дослідження розкривають і

актуалізують у педагогіці процес розвитку нових способів аналізу системи педагогічних понять. Звертають увагу на сувору корекцію її норм відповідно до нормативності літературної та наукової мови й положень загального термінознавства. У педагогічній науці назріла необхідність розробки інтегрованого підходу щодо дослідження понятійно-термінологічної системи у педагогічній науці, а відтак детального аналізу системи педагогічних понять у ХХ ст.

Оновлення та збагачення педагогічної термінології в цей період носило характер симбіозу полярних педагогічних позицій: з одного боку, позначалися сильні традиції класичної російської школи і вплив зарубіжних педагогічних течій, з іншого – в умовах перетворень соціально-політичного ладу понятійно-термінологічна система педагогіки відображала появу історично зумовлених понять. Процес масштабних змін у понятійній системі педагогіки загалом не завершився і до цього часу. Відтак, частина нового понятійно-категорійного апарату виникла і незабаром зникла, але значна кількість утвердилася в основному словниковому фонді педагогіки.

Вважаємо, що упорядкування понятійно-категорійного апарату пов'язане зі структуризацією та систематизацією науково-педагогічних знань. У процесі наукового дослідження відбувається тезаурусне моделювання знань, визначення і класифікація базових понять, що скорельовані на розробку моделі наукового знання в предметній площині дослідження системи основних педагогічних понять. Детальна розробка понятійного апарату із застосуванням іншомовних першоджерел сприятиме підвищенню рівня теоретичного аналізу проблеми детермінації понятійно-категорійного апарату педагогічної науки та проведенню подальшої експериментальної роботи.

Наше дослідження педагогічної літератури зазначеного періоду показало, що багато навчально-методичних посібників, опублікованих у 90-ті роки, містять спеціальні словникові додатки, які охоплюють понятійно-термінологічний інструментарій наукової праці або проведеного дослідження, а відтак, уточнюють позицію вчених щодо того чи іншого питання (В. М. Галузинський, М. Б. Євтух, М. Д. Касьяненко, М. М. Фіцула та ін.). Введення глосарію у таких виданнях продиктовано не лише вимогами загальнонаукового характеру (в цьому випадку кількісний склад термінів в них був дещо незначним), а й прагненням закріпити в термінах і поняттях нововведення педагогічної практики, різноманіття педагогічних теорій, наукові досягнення. Іншою, не менш важливою, причиною використання таких словників є навчальні завдання: вивчення педагогічних дисциплін не може бути успішним без оволодіння студентами сучасного педагогічного понятійно-категорійного апарату, який має неоднозначне тлумачення, або ж увійшов у педагогіку порівняно недавно чи не використовувався через панування до недавнього часу утилітарної системи навчання педагогічних наук.

Аналіз понятійного складу вищеозначених окремих словників і

довідників, включених у навчальні посібники, дає змогу стверджувати, що нова система понять педагогіки у них представлена фрагментарно, дещо мотивовано, лексикографічний опис нових понять характеризується не повною систематичністю, а значна кількість визначень є суперечливими. Характеризуючи понятійно-категорійний апарат цих джерел ми звернули увагу на те, що вони не повністю враховують історичні зміни змісту понять, факти уточнення і появу нових термінів, а також такі параметри, як систематизація нових термінів, їх логічна, лінгвістична коректність, нормативність, ступінь їх необхідності у педагогічній теорії і практиці. Проведене дослідження не лише сприятиме інвентаризації нових понять, а й надасть можливість з'ясувати сферу їх вжитку, особливості процесу розвитку їхнього змісту, взаємопроникнення понять інших понятійних систем у тезаурус педагогіки.

На початку нового тисячоліття у світовому освітньому процесі намітилися тенденції інтернаціоналізації освіти; активізації міжнародної інтеграції науки; посилення взаємодії міжнародних, національних та регіональних науково-педагогічних спільнот; зростання масштабів освіти; посилення ролі міжнародних і національних організацій, фондів та програм у розвитку інтеграційних процесів у межах єдиного полікультурного інформаційно-дослідницького та освітнього простору, які свідчать про його розвиток у галузі планетарної міжкультурної інтеграції на основі інформаційних і комунікаційних технологій (заява міжнародної асоціації університетів, 2001 р.). В умовах локально-глобального характеру розвитку універсуму розробляються нові, нерозривно пов'язані з інтеграційними процесами концептуальні моделі освіти, засновані на новому розумінні інформації, діяльності, особистості, відтак з'являються і розвиваються нові парадигми освіти: інформаційно-педагогічна; випереджальна; особистісно-орієнтована; глобальна; глобально-регіональна (локальна).

Завдяки комплексній комунікації розширюється і поглиблюється інтеграція з галузями наукового знання, залучаються результати широких міждисциплінарних і різнорівневих досліджень: філософських, логіко-методологічних, історичних, фундаментальних теоретичних, експериментальних, емпіричних, прикладних. Тому, світова педагогічна наука постає не лише як результат пізнавальної діяльності, що здійснюється завдяки зусиллям багатьох культур різних регіонів і країн світу, але і знаходиться в постійному пошуку понятійно-категорійного апарату, який точно і однозначно виражає науково-педагогічне знання, утворюючи частину світової системи педагогічних понять.

У гуманітарних науках відбуваються трансформації глобального масштабу, які утворюють єдину систему понять завдяки особливому виду людської діяльності – професійній діяльності з обміну понятійних складових міжнародної освітньої системи, яка може відбутися лише в

формі комунікацій – простих або складних, одноразових, речових, інформаційних тощо, відтак з'являються словники і довідники з різних галузей педагогічної науки, наприклад: словник термінів професійної освіти; психолого-педагогічні словники; словники термінів з історії педагогіки; довідник педагогічної технології; словник-довідник термінів фахівців соціальної роботи; словник, що відображає нове «педагогічне мислення»; короткі словники-посібники для студентів; словники з дефектології та корекційної педагогіки. Формуються термінологічні банки даних: Тезаурус педагогічної термінології Державної наукової бібліотеки, виконаний на базі Тезауруса ЮНЕСКО – МБІ за освітою і поєднується з міжнародним понятійно-категорійним апаратом педагогіки, московським Банком педагогічної інформації та ін. Зростання інформатизації педагогіки стала передумовою створення нових форм існування науково-педагогічного понятійно-категорійного джерела. Поряд з традиційними друкowanими версіями зараз існують їх електронні версії (on-line, CD) у вигляді електронних словників, глосаріїв, тезаурусів. Для користувачів Інтернет-мережі створені електронні версії понятійно-термінологічних словників, тезаурусів, які розширюють сферу поширення тих чи інших термінологічних конститuentів, а також англомовні версії UNESCO «Thesaurus, Glossary of Educational Terms, Glossary of United States Educational Terminology». Незважаючи на їхню негативну сторону – відсутність єдиної науково-педагогічної концепції щодо визначення понять, все ж таки перевагою цих джерел є насамперед інформаційна актуальність. Електронна словникова форма подання науково-педагогічного знання передбачає, у разі необхідності, оперативне вдосконалення словника як у лексичному, так і в семантичному значеннях. Варто зазначити, що така література нерідко містить неоднозначні і нечіткі формулюваннями педагогічного змісту, проте вони швидко реагують на зміни в педагогічній лексиці, фіксують процес оновлення понятійних систем і, як наслідок, є цінними джерелами для подальших розвідок.

У педагогічній системі основних понять 90-х років розробляються спеціалізовані словникові видання, що зумовлено інтранауковими й екстранауковими причинами [1, с. 17]. Звідси, постає соціальна затребуваність додаткової професійної освіти, зростання кількості нормативно-правових актів, які регулюють галузь професійної освіти в законодавстві нашої держави, розширення сектора недержавної освіти і відповідне цьому збільшення кількості учасників освітнього процесу, законотворення у сфері освіти, які також стали чинниками актуалізації проблеми інвентаризації та опису педагогічних понять. З метою досягнення однакового розуміння понятійно-категорійного апарату і подолання розбіжностей щодо їх визначення і виникла потреба у створенні спеціальних словників, що відображають реальний процес проникнення у педагогіку понять інших

терміносистем, а також відображають взаємодію наукового понятійно-категорійного апарату та професійної лексики. Розробка нових законодавчих основ освіти, що супроводжується збагаченням педагогічних понять і процес врегулювання взаємодії у цій галузі між країнами СНД є причиною введення у словникову літературу нового понятійно-категорійного апарату. У словникові статті включені поняття, які експлікують розвиток взаємозв'язку педагогіки з іншими науками: «адаптаційний синдром, депривація, філософія освіти, особистісний підхід, неогуманізм, програмоване навчання, фурація тощо». Матеріали енциклопедії заповнюють прогалини у висвітленні галузевої та порівняльної педагогіки та світового освітнього процесу. Однак, на наш погляд, у таких виданнях достатньою мірою не надано відомостей про збагачення педагогічних понять та зміни у понятійно-категорійному апараті педагогіки.

Досить спонтанний розвиток і організація системи понять світової освіти, зовнішні впливи на неї різних соціальних факторів, дискретний характер міжнаукових зв'язків, відсутність обліку специфічних, пов'язаних з окремими національними педагогічними культурами, традицій і умов, загострили суперечності між нагромадженням конструктивного потенціалу світової науково педагогічної спільноти і можливостями його практичного використання. Відомо, що зближення позицій, поєднання процесів створення нового і його освоєння в полікультурному інформаційно-дослідницькому та освітньому просторі значно стримується через відсутність розроблених інтеграційних підходів, спрямованих на виявлення зв'язків і взаємодії педагогічних понять, категорій, принципів, концепцій, теорій і їх реалізацію в світовій педагогічній практиці; створення доступу до матеріалів, що становлять наукову новизну, і вироблення механізмів, які сприяють розкриттю їх співвідношення з ідеями, що посідають значне місце в сучасному науково-педагогічному світі Звідси випливає, що міжнародна педагогічна система понять – система з безлічі різноманітних об'єктів [2, с. 71], взаємодія і функціонування яких відбувається відповідно до складних законів і залежить від багатьох факторів, тому що понятійно-категорійний апарат – не монолітна гомогенна система [3, с. 47], а, швидше за все, сукупність систем, які частково перетинаються, утворюють сукупність елементів і форм їх парадигматичних утворень, що обслуговують ту чи іншу галузь світової педагогічної науки.

У цьому аспекті позитивно-прогресивний характер процесу розвитку педагогічного понятійно-категорійного апарату безпосередньо пов'язується не лише зі зміною емпіричної галузі, її баченням в іншому ракурсі, а й із внесенням у неї нових елементів, подальшим вдосконаленням науково-педагогічних понять як інструментів концептуалізації педагогіки. Варто зазначити, що він формується і сьогодні, відображаючи всю сукупність досягнень світової соціально-педагогічної практики, педагогічних поглядів,

ідей, теорій, способів педагогічної діяльності та взаємодії; сучасну динаміку науки в умовах полікультурного інформаційно-дослідницького континууму, а також сприяє кращому розумінню понятійної системи прт вивченні гуманітарних дисциплін у ЗВО. Відтак особливого значення набувають інтеграційні дослідження, які ґрунтуються на концепції міжнародної педагогічної термінології як узагальненому просторі та спрямовані на порівняльний аналіз і систематизацію національних понятійних систем на основі індивідуального, інформаційного прогнозування та інформаційного моделювання.

Проектування понятійно-категорійного апарату в нових умовах розвитку світової педагогічної науки і практики освіти здійснюється відповідно до загальних засад наукового пізнання, на які вона опирається. Наприклад, у вітчизняній педагогічній науці поряд із традиційним розумінням освіти як процесу і результату оволодіння людиною певною системою знань, умінь і навичок, а також способами мислення, необхідними для її повноцінного входження в соціальне і культурне життя суспільства і виконання певних професійних функцій, існує поняття гуманістичної особистісно-орієнтованої освіти. В основу освіти особистісно-орієнтованого типу покладена система антропоцентричних цінностей, яка здійснюється в результаті осмислення сутнісних функцій освіти, зокрема таких, як гуманітарна, культуротворча та функція соціалізації [4, с. 256].

Вважаємо, що упорядкування понятійно-категорійного апарату пов'язане зі структуризацією та систематизацією науково-педагогічних знань. У процесі наукового дослідження відбувається тезаурусне моделювання знань, визначення і класифікація базових понять, що скорельовані на розробку моделі наукового знання в предметній площині дослідження системи основних педагогічних понять. Детальна розробка понятійного апарату із застосуванням іншомовних першоджерел сприятиме підвищенню рівня теоретичного аналізу проблеми детермінації понятійно-категорійного апарату педагогічної науки та проведенню подальшої експериментальної роботи.

Із позицій нової інформаційної парадигми світова педагогічна наука розглядається як найважливіший інформаційний ресурс, система знань і система інформаційних відносин, а також як педагогічна діяльність, спрямована на поглиблення знання, що здійснюється в певній системі глобальних міжкультурних наукових комунікацій [5, с. 21]. Поряд з уточненням власних концептуальних уявлень педагогіка інтерпретує і використовує емпіричні засоби, напрацьовані іншими галузями знань для просування в головному напрямку – пошуку механізмів, що забезпечують ефективну взаємодію багатьох педагогічних феноменів, постійний приплив нових знань, розробку педагогічних систем, підготовку і забезпечення максимальної взаємодії теоретиків і практиків педагогіки, їх особистого внеску в освіту.

Розвиток системи педагогічних понять у цьому контексті постає у

вигляді адаптаційних і біфуркаційних етапів [6]. Змістом біфуркації як нестійкого стану педагогічної термінології стає відбір значущих для розвитку сучасної педагогічної науки і практики термінів, введення в науково-дослідницьку діяльність понять, які потребують єдиного розуміння. Становлення педагогічної термінології детермінується не лише попереднім розвитком педагогічної науки, її традиціями і тенденціями, а й сучасним розвитком наукової думки і соціальної практики. Здійснюється контекстне осмислення і переосмислення термінів, понять у галузі педагогіки і освіти внаслідок: міжнародних інтеграційних процесів, більш широкого і вільного обміну інформацією, поширення педагогічної та науково-методичної літератури, взаємодії різних педагогічних культур, також і все більше поглиблюється взаємопроникнення різних галузей науки [4, с. 259]. Поряд із цим системність мови педагогіки, якісний і кількісний аспекти, які полягають у відборі певних термінів, їх значень, специфічності закономірностей їх функціонування, певної системи, вносить корективи як в узагальнений простір міжнародної понятійної системи, так і в національні терміни і терміносистеми.

Неправильне (або нечітке) розуміння поняття іноді призводить до неправильних висновків, а потім вони впливають на поведінку реципієнта і, зрештою, на результати навчального процесу. Отже, вживання «розмитих» понять у практичній діяльності породжує «видимість знання» професійної лексики, тобто формує врешті-решт таке понятійне поле, у якому різні учасники спілкування розуміють однакові за формою поняття по-різному, або ж вкладають у них різний зміст [7, с. 189].

Підсумуємо, що термінологія є ядром лексичної системи і становить її основу і належить до тих інтегрованих чинників, які дозволяють створювати єдиний інформаційний простір, що забезпечує взаєморозуміння на міжнаціональному рівні. На нашу думку, сучасна педагогіка (як теорія і практика), що прагне теоретично обґрунтувати та практично реалізувати зростання освіти в розвитку особистості, об'єктивно поповнює свій понятійно-термінологічний апарат нині актуальними щільно взаємопов'язаними поняттями. Тому, їх правильне розуміння та практичне застосування уможливить підвищити ефективність в реалізації її родової місії в безперервному соціально-культурному розвитку людини впродовж життя шляхом навчання, забезпечення якісних навчальних результатів і конкурентно спроможних понять та кваліфікацій кожній особі в умовах світової глобалізації та європейської інтеграції.

Отже, аналізуючи дефініції системи базових педагогічних понять цілком зрозуміло, що різні визначення тих чи інших понять будуть суттєво відрізнятися. Відтак, порівнювати і зіставляти такі експлікації на предмет «краще – гірше» або «повно – неповно», «правильно – неправильно» не має жодного сенсу. Насамперед, важливо відокремити варіанти визначення

поняття, почерпнутих із різних науково-довідкових джерел, не порівнюючи і не змінюючи їх, а навпаки підкресливши основні складові, тобто згрупувавши авторські дефініції за загальними ознаками, які наведені у тлумаченні поняття. Варто зазначити, що у нашому дослідженні створено таблиці, у яких подано основні ознаки та складові того чи іншого поняття. Відтак, на основі цих таблиць вчені, педагоги матимуть змогу подати лише одне визначення поняття щоб запобігти розбіжностей і непорозумінь. Оскільки ці таблиці спрямовані на обґрунтування змісту поняття, його загальної змістової характеристики, яка далі може бути подана у вигляді єдиної дефініції цього поняття.

Узагальнюючи результати наукових розвідок, можна зробити висновок, що для сучасних педагогічних досліджень важлива структура системи понять й правила визначення у ній базових міркувань. Через відмінності в розумінні понять в українських освітніх дослідженнях виникає проблема з ознайомленням міжнародної спільноти з ситуацією в українській освіті. Крім того, виникає проблема перекладу основних понять іншими мовами, що, в свою чергу, викликає подальше нерозуміння українських освітніх явищ. Це засвідчує доцільність науковоопрацювання системи педагогічних понять в діяхронному аспекті, співставивши її з розвитком педагогічної науки. Участь у майбутній міжнародній стандартизації наукових понять можлива лише після упорядкування української понятійної системи. Беручи до уваги цю умову можна стверджувати, що така політика сприятиме з одного боку збереженню вітчизняної освітньої і мовної традиції, а з іншого – адекватній участі системи освіти України в глобалізаційному процесі.

Список використаних джерел

1. Ваховський Л. Ц. Конструювання методології регіонального історико-педагогічного дослідження. *Вісник Луганського нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка*. Луганськ: Альма-матер, 2006. № 19 (114). С. 16–22.
2. Гончарук Ю. В. Педагогічна терміносистема: проблеми та шляхи її розв'язання. *Наукові праці*. Миколаїв: Укр. ДАЗТ, 2005. Вип. 99. Том 112. С. 71
3. Новоторцева Н. В. Словарь терминов по сравнительной педагогике и истории педагогической мысли. Пятигорск: Изд-во ПГЛУ, 1998. 94 с.
4. Бондаревская Е. В., Кульневич С. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания. Учебное пособие. Ростов на Дону: Творческий центр «Учитель», 1999. 560 с.
5. Галагузова М. А., Штинова Г. Н. Понятийно-терминологические проблемы педагогики и образования. *Педагогика*. Москва: Ибрис, 1997. № 6. С. 17–21.
6. Полонский В. М. Методологические принципы разработки понятийно-терминологического аппарата педагогики. URL: http://www.jeducation.ru/4_2004/55.html.
7. Sokol M. The Unity of Conceptual Apparatus as Precondition of Integrative Process of Pedagogical Science. *Educationalists versus Politicians – Who Should Integrate Europe for Wellbeing of all Inhabitants. Studia i Monografie*. Łódź–Warszawa: SpolecznaAkademiaNauk, 2017, 313–329.

References

1. Vaxovskij L. C. (2006). Konstruyuvannya metodolohiyi rehionalnoho istoryko-pedahohichnoho doslidzhennya. *Visnyk Luhanskoho nac. ped. un-tu imeni Tarasa Shevchenka (Scientific herald of Lugansk National Pedagogical University)*, 19 (114), 16–22 (In Ukrainian).
2. Honcharuk Yu. V. (2005). Pedahohichna terminosystema: problemy ta shlyaxy yiyi rozv'yazannya. *Naukovi praci (Scientific studies)*, Vyp. 99, Tom 112, 71 (In Ukrainian).
3. Novotortseva N. V. (1998). Slovar terminov po sravnitelnoy pedagogike i i storii pedagogicheskoy myisli. Pyatigorsk (In Russian).
4. Bondarevskaja E. V., Kulnevich S. V. (1999). Pedagogika: lichnosti v gumanisticheskikh teoriyakh i sistemah vospitanija. Uchebnoe posobie. Rostov na Donu (In Russian).
5. Galaguzova M. A., Shtinova G. N. (1997). Ponyatiyno-terminologicheskie problemy pedagogiki i obrazovaniya. *Pedagogika (Pedagogy)*, 6, 17–21 (In Russian).
6. Polonskiy V. M. (2004). Metodologicheskie printsipy i razrabotki ponyatiyno-terminologicheskogo apparata pedagogiki URL: http://www.jeducation.ru/4_2004/55.html (In Russian).
7. Sokol M. (2017). The Unity of Conceptual Apparatus as Precondition of Integrative Process of Pedagogical Science. *Educationalists versus Politicians – Who Should Integrate Europe for Wellbeing of all Inhabitants. Studia i Monografie*, 313–329.

Рецензент: д.пед.н., професор Поташнюк І. В.